

Respons

Ghana: Forhold for alenemødre og barn født utenfor ekteskap

Problemstilling/spørsmål:

- Hvor tabubelagt er det å få barn utenfor ekteskap?
- Kan kvinner som får barn uten å være gift risikere å bli utstøtt fra familien?
- Kan alenemødre finne støtte hos annet nettverk? Hvilke muligheter har enslige kvinner til å klare seg økonomisk?

Innledning

Ghana er et samfunn hvor kvinner gjennomgående får ganske mange barn sammenlignet med norske forhold, og en hel del ghanesiske kvinner får sitt første barn i ganske ung alder. I helse- og demografiundersøkelsen som ble gjennomført i landet i 2008 (GSS, GHS & ICF Macro 2009) går det fram at kvinner i aldersgruppen 40-49 i utvalget gjennomsnittlig hadde født 5,2 barn (s. 70). I aldersgruppen 15-19 hadde 9,9 % av kvinnene i utvalget født minst ett barn, og ytterligere 3 % var gravide med sitt første barn. Av 19-åringene hadde 22,1 % født minst ett barn, og ytterligere 6,8 % var gravide med sitt første barn (s. 76-78).

Det er ikke uvanlig i Ghana at kvinner har seksuelle forhold til menn de ikke er gift med. I aldersgruppen 15-19 ligger andelen kvinner som har hatt samleie på 37,3 %, mens andelen som er eller har vært gift ligger på 9,4 %. For aldersgruppen 20-24 har 88,5 % hatt samleie, mens 51,4 % er eller har vært gift (GSS, GHS & ICF Macro 2009, s. 119 og s. 116). Denne seksuelle aktiviteten fører også til barn, særlig for kvinner under 20, hvor 33,4 % av de seksuelt aktive kvinnene aldri har brukt noen form for prevensjon, mot 26 % for kvinner på 20-24 og 17,9 % for kvinner på 25 og over (s. 83).

Det er utbredt i Ghana at husholdninger ledes av en kvinne. I helse- og demografiundersøkelsen fra 2008 var 33,7 % av husholdningene ledet av en kvinne, prosentandelen er enda større i urbane strøk med 36,8 % (GSS, GHS & ICF Macro 2009, s. 13). Disse kvinnene kan være enslige (aldri gift/samboere, separerte/fraskilte, enker, osv.), eller de kan være i faste forhold med menn som bor et annet sted (arbeidsmigranter, menn som er i forhold med eller gift med flere kvinner, osv.). For visse etniske grupper i Ghana, særlig akan-undergrupper, er

det dessuten fremdeles vanlig at kvinner og menn som er gift ikke bor sammen, selv om de bor i samme område og har felles barn (Clark 2010, s. 25-26).

Idealet i Ghana er at barn vokser opp i en stabil familiesituasjon med gifte foreldre. Likevel er det ikke uvanlig for barn å vokse opp hos enslige mødre, særlig i den sørlige halvdel av landet. Mange enslige kvinner i Ghana har ansvar for barn, som oftest fordi forholdet til barnas far er over, men også fordi en del kvinner har eller har hatt forhold til menn som er gift fra før. Barn blir gjennomgående sett på som en ressurs i Ghana, og som i Vest-Afrika ellers opplever voksne et nesten intenst press for å få barn (Bledsoe, Cherlin, Gage-Brandon, Guyer & Sala-Diakanda 1993, s. 69).

Hvor tabubelagt er det å få barn utenfor ekteskap?

I Ghana, som ellers i Vest-Afrika, er det å inngå ekteskap for mange mer å regne som en prosess enn som en enkeltstående handling. Det kan gå fra flere måneder til opptil flere år fra initiativet til en ekteskapsinngåelse tas til alle formaliteter er avklart og gjennomført. For en del folkegrupper, særlig de matrilineære,¹ er det vanlig at par innleder et seksuelt forhold og flytter sammen før ekteskapsseremonien og praktiske og økonomiske avtaler mellom svigerfamiliene er avtalt og gjennomført. Tidvis avbrytes forhold før de er formalisert i form av ekteskap (Bledsoe et al. 1993, s. 45-47).

Det er ikke uvanlig at kvinner føder barn mens de er i forhold som (ennå) ikke er formalisert, og det er ikke slik at disse barna nødvendigvis regnes som "født utenfor ekteskap":

[That] marriage is fluid in nature suggests that a "premarital" birth – one that precedes the conclusion of the marriage process – is by no means the same thing as an illegitimate birth. No one can deny the implications of legitimacy; but legitimacy refers less to a birth after marriage than to a man's willingness to assume the social and economic responsibilities of fatherhood. Hence if, in a patrilineal society, children are born to an unmarried woman, the man can usually claim them by compensating her family. In most cases, men are anxious to claim their children, and to maintain ties with them even if the union itself does not last (Bledsoe et al. 1993, s. 48).

Viewing marriage as a process means that the birth of a child – the first child, in particular – may be an important step toward a union, rather than a logical outcome of it. In view of these ambiguities, making a distinction between conceptions before and within marriage may be largely inappropriate. It is not clear, then, that marital status is the best variable for distinguishing between sanctioned and unsanctioned childbearing (Bledsoe et al. 1993, s. 68).

Det er imidlertid viktig å påpeke at påvirkning fra både kristen og islamsk tradisjon har ført til at tidspunktet for ekteskapsinngåelse er blitt viktigere for mange vestafrikanere hva angår barn unnfanget før et ekteskap er formalisert. Dette gjelder særlig for muslimer, men også for mange kristne (Bledsoe et al. 1993, s. 58-61). Samtidig er det fremdeles vanlig at kvinner unnfanger og føder barn før de er formelt gift, uten at dette nødvendigvis får alvorlige konsekvenser for omdømmet til kvinnene og barna deres. Forutsetningen er imidlertid at

¹ Grupper hvor familietilhørighet følger mors familie, ikke fars. I Ghana er de aller fleste akan-undergruppene matrilineære. Akan-befolkningen dominerer i den sørvestlige delen av landet, og utgjør knapt halvparten av Ghanas befolkning (GSS, GHS & ICF Macro, s. 1).

fedrene er kjent og at de anerkjenner farskapet. Ideelt sett fører en barnefødsel til at foreldrenes relasjon blir tettere og formaliseres, men også i tilfeller hvor dette ikke skjer, er det viktigste at barnet får en avklart tilknytning til sin far og hans familie.

Problemer oppstår først og fremst der hvor en kvinne ikke kan eller vil opplyse hvem som er barnets far. Det å ha barn uten en far som anerkjenner farskapet, er problematisk, særlig innenfor etniske grupper som er patrilineære (for ewe-befolkningen sørøst i Ghana, se Badusu 2004, s. 27; for ga-befolkningen i Accra-området, se Anarfi & Fayorsey 1999, s. 112). Kvinner med barn uten kjent far kan oppleve å bli stemplet som promiskuøse, og barna stiller ofte svakere siden de bare har moras familienettverk å støtte seg på, i et samfunn hvor et stort nettverk er viktig på nær sagt alle plan i livet. Barn med ukjent far kan også bli utsatt for stigmatisering (Anarfi & Fayorsey 1999, s. 114; Badusu 2004, s. 27). Når det blir klart at kvinner som ikke er i et kjent forhold blir gravide, møter de vanligvis et massivt press fra omgivelsene om å oppgi hvem som er faren, både for at han skal anerkjenne farskapet og bidra økonomisk til mor.²

Kan kvinner som får barn uten å være gift risikere å bli utstøtt fra familien?

Vi understreker at det primært er kvinner som får barn hvor far er ukjent som kan oppleve moralsk fordømmelse fra omgivelsene. Fordømmelse av kvinner som har seksuelle forhold uten å være formelt gift later først og fremst til å være noe som skjer blant muslimer og blant pinsevenner og evangelikale kristne, mens det er mindre utbredt blant andre protestantiske kirkesamfunn og blant katolikker (jf. referanser til forskning rundt dette i Cofie 2010, s. 21).

Imidlertid virker det som det er nærmest utenkelig at det å få barn utenfor ekteskap fører til at en kvinnes familie tar avstand fra henne og fraskriver seg ansvar for henne og barnet. Som nevnt ovenfor vil hun møte betydelig press for å fortelle hvem faren er slik at han kan anerkjenne farskapet, og gjerne formalisere forholdet sitt til henne. Kvinner som blir gravide før de er i et etablert forhold, får gjerne kritikk av foreldre og andre eldre familiemedlemmer for å ha vært uansvarlige og ikke ha tenkt på de praktiske konsekvensene av å innlede et seksuelt forhold.³ Landinfo har imidlertid ikke funnet kildemateriale som antyder at det å bli kastet ut hjemmefra eller å bli utstøtt av familien forekommer i særlig grad. Den største praktiske konsekvensen ser ut til å være at kvinner som går på skole eller universitet vanligvis får beskjed om å slutte for å finne seg arbeid, slik at de kan bidra til å forsørge barnet (Keller, Hilton & Twumasi-Ankrah 1999, s. 79).

Selv om det er svært uvanlig at kvinner blir utstøtt av familien når de blir gravide uten å være gift (eller iallfall i et etablert forhold), er frykten for at det skal skje stor hos mange. Dette er én viktig årsak til at særlig unge kvinner tyr til framprovosert abort (Afenyadu & Goparaju

² Innenfor iallfall én gruppe i Ghana, krobo (en undergruppe av dangme-talende), har imidlertid folk tradisjonelt ikke vært særlig opptatt av hvem som er barns biologiske fedre. Krobo-menn som hevder farskap til barn født av kvinner de ikke er gift med må gå gjennom et detaljert og kostbart rituale. Barn som er født av kvinner som ikke er gift kan få sin morfars navn, og behandle ham som sosial far (Atobrah 2004, s. 70).

³ Antropologen Gracia Clark har fulgt godt voksne kvinner som jobber som markedsselgere i Kumasi i flere tiår, og i en studie av slike kvinners livshistorier, påpeker hun at "While these narrators did strongly condemn the girls' precocious sexual activity, sexual morality was not their primary concern. They spent far more time bemoaning the economic consequences of parenthood than any lasting stigma or shame. [...] early pregnancy is denounced for landing economic burdens not just on the girl herself, but also on her mother" (Clark 2010, s. 14-16).

2003 , s. 19-20), i tillegg til ønsket om å kunne fortsette utdannelsen sin, mangel på midler til å ta seg av barnet og at den de mener er faren nekter å ta på seg farskapet (Awusabo-Asare, Abane, & Kumi-Kyereme 2004, s. 15). I henhold til ghanesisk lovverk er abort bare tillatt etter voldtekt eller incest, om kvinnen er psykisk utviklingshemmet, eller om graviditeten kan være til mental eller fysisk skade for mor eller barn. Abort er gjennomgående kontroversielt i Ghana (Badasu 2001, s. 50-52).

Kan alenemødre finne støtte hos annet nettverk? Hvilke muligheter har enslige kvinner til å klare seg økonomisk?

Enslige kvinners muligheter til å klare seg økonomisk i Ghana skiller seg ikke vesentlig fra andre kvinners. Et spesielt aspekt ved forholdene i Ghana er dessuten at innenfor de matri-lineære akan-undergruppene har menn faktisk et større økonomisk ansvar for sine egne søstre og deres barn enn de har for egne barn og mødrene deres, selv når de er gift med dem (Clark 2010, s. 25). Heller ikke blant patrilineære etniske grupper er det noen selvfølge at en far som har tatt på seg farskapet for barn faktisk bidrar økonomisk (Anarfi & Fayorsey 1999, s. 112-113).

Enslige kvinner i Ghana forsørger seg og dem de har ansvar for på samme måte som andre kvinner. Kvinner jobber hovedsakelig i uformell privat sektor, med jordbruk, handel eller produksjon av mat, og er ofte selvstendig næringsdrivende (Anarfi & Fayorsey 1999, s. 109). Ulike former for nettverk er svært viktige i det daglige, både slektsbaserte og andre (s. 111-112).

Det er også viktig å understreke at enslige kvinner ikke nødvendigvis har større praktiske utfordringer med ansvar for barn enn kvinner som er i et parforhold med en mann. Menn bidrar jevnt over lite med pass og stell av barna sine. Dette gjelder også arbeidsledige eller undersysselsatte menn som lever i parforhold der barnas mor er i full jobb. Som oftest vil mødre med barn opptil femårsalderen ha dem med seg på jobb, eller få hjelp av eldre døtre eller kvinner i nettverket sitt (egen mor, tanter, søstre, kusiner, venninner, naboer hun har et godt forhold til, osv.) til avlastning i kortere eller lengre perioder.

Under forhold hvor de praktiske utfordringene med å kombinere yrkesliv og barnepass blir for store, er det utbredt at barn oppholder seg hos slektninger eller andre mor/foreldrene har tillit til (i Vest-Afrika vokser 10-30 % av barn opp hos andre enn sine biologiske foreldre (andelen varierer fra land til land), jf. Isiugo-Abanihe 1985, s. 61-63). Andre slektninger kan godt være villige til å ta til seg en kvinnes barn i en kortere eller lengre periode, selv om hun skulle være i konflikt med folk i familien. Igjen fordi barn gjennomgående blir sett på som en ressurs, og heller ikke blir regnet som ansvarlige for foreldrenes handlinger.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og politidepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, men skal gi svar på de konkrete spørsmålene som er stilt, og ellers inneholde det som til enhver tid trengs av

Respons Ghana: Forhold for alenemødre og barn født utenfor ekteskap

bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Referanser

- Afenyadu, D., & Goparaju, L. (2003, april). *Adolescent sexual and reproductive health behaviour in Dodowa, Ghana*. Washington, D.C.: Centre for Development and Population Activities. Tilgjengelig fra http://zunia.org/uploads/media/knowledge/ghana_arhbehavior.pdf [lastet ned 4. august 2011]
- Anarfi, J.K. & Fayorsey, C.K. (1999). Male participants in the 'commercialization' of aspects of the female life cycle in Ghana. I: Caldwell, J.C., Orubuloye, I.O. & Ntozi, J.P.M. (Red.), *The Continuing African AIDS/HIV Epidemic*. Canberra: Health Transition Centre. Tilgjengelig fra <http://htc.anu.edu.au/pdfs/ContinuingHIV/Anarfi1.pdf> [lastet ned 4. august 2011]
- Atobrah, D. (2004). Children of dead mothers and 'unknown' fathers. *Research Review Supplement*, 16, 68-88. Tilgjengelig fra http://culturesofcare.uib.no/downloads/RR16/Atobrah_16.pdf [lastet ned 4. august 2011]
- Awusabo-Asare, K., Abane, A.M. & Kumi-Kyereme, K. (2004). *Adolescent sexual and reproductive health in Ghana: A synthesis of research evidence*. New York: The Alan Guttmacher Institute. Tilgjengelig fra <http://allafrica.com/download/resource/main/main/idatcs/00010457:9f8e90948488635c2e332791e7685497.pdf> [lastet ned 4. august 2011]
- Badasu, D.M. (2001). Public versus private resources for childbirth and care in Ghana. *Research Review NS*, 17(2), 45-61. Tilgjengelig fra http://culturesofcare.uib.no/downloads/17_2/Badasu_17.pdf [lastet ned 4. august 2011]
- Bledsoe, C.H., Cherlin, A.J., Gage-Brandon, A.J., Guyer, J.I. & Sala-Diakanda, D.M. (1993). *Social dynamics of adolescent fertility in Sub-Saharan Africa*. Washington, D.C.: National Academy Press.
- Clark, Gracia (2010). *African market women: Seven life stories from Ghana*. Bloomington: Indiana University Press.
- Cofie, N.N.S. (2010, juli). *Predicting youth sexual deviance: The case of risky sexual behaviour among adolescents in Ghana [M.A. Thesis]*. Kingston, Ontario: Queen's University. Tilgjengelig fra http://qspace.library.queensu.ca/bitstream/1974/5951/1/Cofie_Nicholas_N_S_201007_M_A.pdf [lastet ned 4. august 2011]
- GSS, GHS & ICF Macro, dvs. Ghana Statistical Service (GSS), Ghana Health Service (GHS), and ICF Macro (2009, september). *Ghana – Demographic and health survey 2008*. Accra: GSS, GHS & ICF Macro. Tilgjengelig fra <http://www.measuredhs.com/pubs/pdf/FR221/FR221.pdf> [lastet ned 4. august 2011]

- Isiugo-Abanihe, Uche C. (1985). Child Fosterage in West Africa. *Population and Development Review* 11(1), 53-73.
- Keller, E.T., Hilton D.B. & Twumasi-Ankrah, K. (1999). Teenage pregnancy and motherhood in a Ghanaian community. *Journal of Social Development in Africa* 14(1), 69-84. Tilgjengelig fra <http://archive.lib.msu.edu/DMC/African%20Journals/pdfs/social%20development/vol14no1/jsda014001007.pdf> [lastet ned 4. august 2011]

© Landinfo 2011

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.